

"Det ender godt til sidst, ikk'?!"

Af Bent Rasmussen

Forfatteren Lene Kaaberbøl, Danmark, tildeles Nordisk Børnebogspris 2004 for romanerne om Skammerens børn, der omfatter *Skammerens datter* (Forum, 2000), *Skammertegnet* (Forum, 2001), *Slangens gave* (Forum, 2002) og *Skammerkrigen* (Phabel, 2003). Lene Kaaberbøl bliver den 20. modtager af Nordisk Skolebibliotekarforenings Børnebogspris, der er en honorær pris, der består af et diplom, udformet af Jens Bach Andersen, og et unika kunstværk, i år udformet af keramikeren Karen-Lisbeth Rasmussen.

Lene Kaaberbøl er født i 1960 på Rigshospitalet i København, men er vokset op i Mallings syd for Århus. Hun blev cand. mag. fra Århus Universitet i 1985 med engelsk som hovedfag og dramaturgi som bifag. Lige siden hun kunne holde på en blyant, har hun skrevet. Hendes forældre gav hende et rødt ringbind, da hun fyldte 8, og hun kan huske, at hun skrev et digt med titlen "På min otte års fødselsdag". Hun har sendt masser af historier til børnesiderne i ugebladene og har vundet mange præmier for sine bidrag. Den første pengepræmie vandt hun som 7-årig med en historie til "Alt for Damerne". Debuten fandt sted allerede i 1975, hvor hun - 15 år gammel - udgav *Den første bog om Tina og hestene* og *Den anden bog om Tina og hestene*.

Morgenlandet

Morgenlandet (1988) - den store roman, der var længe undervejs - er

ikke en utopi, for iflg. Lene Kaaberbøl vil en utopi ikke kunne bestå, hvis den rummer forandringen. I *Morgenlandet* ser det på overfladen ud til, at det er et idealsamfund, men det kan ikke rumme forandringen og det anderledes, og så er det en falsk utopi, og så går det galt.

Den mandlige hovedperson starter bogstaveligt talt fra nul-punktet i idealstaten *Morgenlandet*, den mystiske mand strander - næsten lige som i Ib Michaels senere *Kilroy Kilroy* - i idealstaten *Morgenlandet*, hvor han må kæmpe hårdt for sin ret til at være menneske, at være den, han er. I romanen kredser Lene Kaaberbøl meget om at det vigtige i at kunne forstå hinanden og at komme frem til en forståelse for hinanden!

At fortælle sandheden

Forrest i *Morgenlandet* finder man et spændende og tankevækkende motto - som Lene Kaaberbøl selv har kreeret - om det at fortælle en historie, om kunsten at luge ud og skære væk, så man finder ind til kernen i en fortælling, sandheden:

"Tiden strækker sig, krummer sig, og strækker sig igen. Alting farves af det, der kommer før, og det, der kommer efter, og af alt det, der kunne være sket. At trække mennesker og deres handlinger og tanker op på en lige linje og sige: "Først skete det, så det og det..." - det er en kunst, der kræver, at man luger ud og skærer væk. Historien er mindre end den ubeskårne sandhed. Men sandheden er for mangfoldig og for rodet til at lade sig fortælle."

Kampen mellem det gode og det onde

"Det gode og det onde er ikke defineret på forhånd. Det er vores optik, der gør, at vi ser verden på en

bestemt måde. F.eks. har Drakan i *Skammerbøgerne* ikke mange forsonende elementer i sig, og han laver tilmed det trick at gøre skammerskikkelsen til en outsider - en, der er ude i mørket. Ja, han forsøger i virkeligheden at gøre skammeren ond," siger Lene Kaaberbøl.

I *Morgenlandet* (side 149) har Lene Kaaberbøl begået endnu et motto - formet som et digt - der på en fornem måde beskæftiger sig med det at være sammen om en fortælling og om det at være uden for fortællingens ramme. Vi definerer på en måde selv, hvem der er de onde, og hvem der er de gode, mener Lene Kaaberbøl.

Når mørket pludselig bliver farligt
Når det der ikke kan ses skaber angst
Så tændes bålene, og menneskene rykker sammen omkring dem
og fortæller hinanden om mørket
om angsten
om det der ikke kan ses.

Og de der må løbe i mørket fordi andre frygter dem bliver i fortællingen de onde.
Og de der har fået en plads ved ilden bliver de gode.

Raffinerede straffemetoder

"Jeg tager nogle mekanismer, vi alle kender, i det små og forstørret dem op, men alt, hvad jeg skriver, er jo også til i virkeligheden. Iflg. Bibelen er menneskets fantasi ond, men vi er faktisk vant til at forbinde fantasi med det gode, det kreative, men hvad er der f.eks. ikke udtænkt af "kreative" torturmetoder igennem tiderne? Og det stopper med garanti ikke!

En af ideerne til Skammerbøgerne har jeg fra en skotsk historie, hvor højlandsbørnene talte gælisk, selv om myndighederne havde forbudt det. Gælisk blev så det hemmelige sprog, men når man kom til at tale gælisk i skolen, fik man en speciel hat på. Den blev så flyttet fra hoved til hoved i dagens løb, og den elev, der havde hatten på, når skoledagen sluttede, fik bank af læreren.”

Skriveglæde

“Selv om Skammerbøgerne er voldsomme historier, vil jeg ikke sige, at jeg skriver specielt maskulint, men jeg skriver heller ikke specielt feminint - og har heller intet ønske om at skrive nuttede bøger! Faktisk troede jeg, at jeg skulle skrive for voksne, men så blev jeg opfordret til at skrive for de 10-14-årige - og en morgen vågenede jeg med en ganske klar idé til den vilde og uregerlige Katriona. Så skrev jeg Sølvehesten (1992) og havde det sjovt. Faktisk tror jeg, at jeg har en mere umiddelbar skriveglæde, når jeg skriver for børn, og hvis jeg skriver en voksenbog engang igen, vil jeg håbe, at jeg kan bringe denne skriveglæde med over.”

Vi har lov til mere

“Historien er i centrum, når man skriver for børn og unge. Når man skriver for voksne, er der andre ting, der stjæler opmærksomheden, tematikken, det deskriptive, de personlige relationer - og måske ind imellem også forfatterens ambitioner om at begå noget virkelig litterært. Den går ikke, når man skriver for børn. Det narrative, fortællingen, skal først og fremmest være i orden, og hvis det ikke fungerer, så kan alt det med de fine temaer være lige meget.

Man har lov til mere, når man skriver for børn. De står simpelt hen af, hvis de keder sig. Det kræves af mig, at jeg leverer noget godt og fængende, men man får også lov til at skrive sine historier, så derfor tror jeg faktisk ikke, det er helt tilfældigt, at jeg skriver for børn. I øvrigt er der mange voksne,

som læser Skammerbøgerne, for jeg får mange breve fra voksne, der fortæller mig, at de har haft glæde af at læse dem.”

Soldiers Don't Go Mad

“En del af min kredsen om krig - specielt i *Skammerkrigen* - har selvfølgelig fået næring fra *Soldiers Don't Go Mad* (udvalgte - af Lene Kaaberbøl - tekster på engelsk fra 1. verdenskrig), men naturligvis også fra den samtid, jeg lever i. Davin, Skammerens søn, der jo grundlæggende tror på, at man kan klare meget med sværd i hånd, lader jeg kredse meget om etikken ved at slå ihjel og bruge krig. Hvad gør man, når nu krigen eksisterer? Der findes jo også en form for retfærdig vold. Davin kommer frem til, at måske egner han sig overhovedet ikke mere til krig end fyrstesønnen Nico. Måske er der i virkeligheden ingen mennesker, der egner sig til krig, men hvad gør man så, når krigen alligevel kommer? Er det som et Horats-citat siger “sødt og passende at dø for fædrelandet”? Det er jo nogle af de såkaldte gode spørgsmål.”

Inspirationen til Skammer-bøgerne?

“Det ville du ikke behøve at spørge om, hvis du havde kendt min mor”, kommer det øjeblikkeligt.

“Det er clouet, at skammen er noget utroligt velkendt, at se nogen i øjnene, at slå blikket ned. Jeg har naturligvis forstørret det op, og det har undret mig dybt, at der ikke er nogen, der har fået ideen før.”

Behøver vi en skammer - også i dag?

“Ja, det gør vi. Vi har brug for at blive mindet om, at der altså er noget, man ikke gør, hvis man er et anstændigt menneske. Skammerfunktionen er ofte knyttet til noget kvindeligt. Det kræver en kvinde for at have blik for det. Måske er det kvindens “modtræk mod” mandens fysiske overlegenhed. Hvis ikke det bare er musklerne, der skal bestemme, må der være et modstykke. Kvinder udøver

via “skammerblikket” en funktion, der er nært knyttet til opdragerfunktionen. Vi er meget bedre til at bemægtige os “the moral high ground”, end mænd er. Men skammerfunktionen er jo et tveægget sværd - det er nyttigt og nødven-

digt, men farligt, hvis det misbruges. Skam er i vores samfund et negativt ladet ord, og vi vil derfor ikke rigtig vide af det. I virkeligheden tror jeg, vi bruger skammerkraften mere, end vi vil være ved. I modsætning til fysisk magt er det jo noget indvendigt, noget skjult.”

Dinas far, Sortemesteren?

“Det er illusionernes og drømmenes gave, der kan bruges til at forplumre sandheden med, men hvis ikke vi tillader os selv at drømme, kan man vokse fast i bestemte forestillinger. Dinas far er ikke kun en manipulator, han er i virkeligheden også kunstner. Når den bliver brugt skrupelløst, kan man vel sige, at sortemesterkraften kan minde om det moderne mediehekseri, en dygtig spindoktor måske?”

Sezuan tog over!

“... Værre er det med Sezuan (Dinas far. Red.). Han maste sig ind i Slangens gave, den tredje af bøgerne om Skammerens børn, og overtog lynhurtigt hele historien. Trak mine personer østpå, hvor jeg egentlig ville have haft dem mod vest. Bredte sig ud over 397 sider, der oprindeligt slet ikke skulle have været der. Det var hans skyld, at serien blev en kvartet i stedet for en pæn, klassisk trilogi. Og i tilgift var han, som min redaktør udtrykte det, “ikke til at hitte ud af”. Var han god? Skulle man sky ham som pesten, eller skulle man holde med ham - bare lidt? Han er ofte kold og beregnende. Han lyver. Han udnytter sine modstanderes svagheder og er illusionens og bedragets mester. Og så alligevel... Alligevel er det ham, mere end nogen anden, der gør den lykkelige slutning mulig - og det er jo ellers normalt heltens privilegium. Jeg tror, at læserne, når de forlader bogen, stadig er usikre på Sezuanes moralske habitus. Jeg er i hvert fald...”

(Fra: “Og de levede lykkeligt?” af Lene Kaaberbøl i “På fantasiens vinger - Om fantastisk litteratur for børn og unge”. Redigeret af Niels Dalgaard. Høst, 2002 - side 57)

Drakan, den onde?

“Børn reagerer meget stærkt på Drakan. De synes, det er ualmindeligt uhyggeligt og forkert, at han kan gøre frygtelige ting og alligevel se Skammeren i øjnene uden at blinke. Sådan bør ingen være, synes de. Det generer deres retfærdighedssans og deres trang til orden, til kosmos. En pige skrev til mig, at hun syntes, han skulle “få sig nogen følelser, og så skulle alle vende sig imod ham, og til sidst skulle han flygte gennem dragegården og blive ædt af sine egne drager.” Jeg synes, det er opmuntrende og betryggende, at børn har så stærke etiske instinkter.”

“Skammer-bøgerne”

I *Skammerens datter* (2000) opdager Dina, at hun har arvet sin moders evner m.h.t. at skamme! Hun kan se ind i mennesker, se deres dårlige samvittighed og onde gerninger. Det er en voldsom belastning for en pige på knapt 11 år. Dina er synsvinkelbæreren i romanen, og Lene Kaaberbøl skåner ikke sine læsere. Hun fortæller om tortur, om at slå ihjel, men volden idylliseres ikke. Den er grum!

I *Skammertegnet* (2001) skifter synsvinklen mellem Dina og broderen Davin. Familien får ikke ro. Den herskende klasse vil bruge moderens og Dinas skammerevner. Dina bliver taget til fange af Drakans fætter, der misbruger hendes skammerevner. Davin, der drømmer om kamp, at vold vil løse problemerne, drager naturligvis ud for at redde sin søster.

Slangens gave (2001) er igen skrevet ud fra Dinas og Davins skiftende synsvinkler. Faderen, Sortemesteren Sezuan, ønsker at lære sin datter at kende, og hun følger ham nødtvungent på en længere færd, bl.a. fordi hun og faderen vil forsøge at redde Davin og fyrstesønnen Nico, der er blevet taget til fange.

I fjerde og afsluttende fortælling, *Skammerkrigen* (2003), kommer det til et drabeligt opgør med den onde Drakan. Nico, Drakans halvbroder, må finde det yderste af

sine kræfter, men Drakan får sin bekomst.

Nødvendige ord

I Skammer-serien forsøger Lene Kaaberbøl i øvrigt meget bevidst at vælge ord med germansk oprindelse - og går uden om ord med latinsk rod. Det er - siger hun - med til at give en urkraft i sproget: “Det er nødvendige ord - ord, som har været her meget længe. Ikke udtryk, der kom forbi engang i halvferdserne, og som måske er ude igen om ti år.”

Drager?

“Ja, her er jeg jo på god, gammel mytologisk grund - en god germansk arv - med ulækre, ildelugtende væsener.”

Det skal gå op!

“...I virkelighedens verden går verden under, subjektivt set, for tusinder og atter tusinder af mennesker hver eneste dag. Voksne dør. Børn dør. Skatte bliver aldrig fundet. Søskende bliver aldrig genforenet. Tyranner bliver ikke styrtet, og godhed bliver ikke belønnet.

Men jeg har vidst, lige siden jeg var barn, at i fortællinger, og især i eventyrfortællinger, går den bare ikke. Knuden skal løses. Vi skal gennem den mørke, farlige skov og ud på den anden side. Det er en fuldstændig nagelfast, klippegrundet overbevisning, et usvingeligt instinkt, som jeg deler med hovedparten af jordens befolkning, børn såvel som voksne. Og hvis jeg svigter det instinkt, svigter jeg mine læsere. Jeg tror endda, jeg kan gøre dem ondt. For de har jo stolet på mig. Mens dragen kom nærmere, mens skurken blev ondere, mens smerten og frygten blev næsten uudholdelig, har de stolet på mig og på historien: det ender godt til sidst, ikke?...”

(“Og de levede lykkeligt?” af Lene Kaaberbøl i “På fantasiens vinger - Om fantastisk litteratur for børn og unge”. Redigeret af Niels Dalgaard. Høst, 2002 - side 52-53)